

Analiza danych dotyczących problemu narkotykowego wskazuje na zróżnicowanie terytorialne skali zjawiska narkotyków oraz problemów związanych z ich używaniem. W ramach krajowego systemu monitorującego zbierane są dane dotyczące zjawiska używania narkotyków oraz działań z zakresu redukcji podaży i popytu w poszczególnych województwach. Od wielu lat rozwijany jest zarówno monitoring wojewódzki (sieć ekspertów wojewódzkich), jak i monitoring lokalny zjawiska narkomanii.

ZRÓŻNICOWANIE TERYTORIALNE PROBLEMU NARKOTYKÓW I NARKOMANII W POLSCE. CZĘŚĆ I

*Artur Malczewski
Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii
Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*

Przedmiotem niniejszego artykułu jest próba analizy zróżnicowania terytorialnego problemu narkotyków i narkomanii przede wszystkim na podstawie danych zbieranych przez instytucje centralne, takie jak np. Główny Urząd Statystyczny, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego,

Komendę Główną Policji oraz kilka innych. W opracowaniu przedstawiono ostatnie dostępne dane za rok 2018 dotyczące problemów związanych z używaniem narkotyków – wskaźniki zgonów z powodu narkotyków oraz zakażeń HIV związanych z używaniem narkotyków

w iniekcjach. W obszarze rynku narkotykowego zastosowano trzy wskaźniki z 2019 roku: postępowania wszczęte, przestępstwa stwierdzone oraz osoby podejrzane z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. W analizie uwzględniono marginalizację osób z powodu używania narkotyków. Zastosowany został wskaźnik liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu narkotyków (dane z 2019 roku). Skalę używania narkotyków w części województw przedstawiają odsetki użytkowników marihuany oraz „dopalaczy” wśród młodzieży szkolnej.

Zgony z powodu używania narkotyków

Informacje o zgonach z powodu narkotyków w Polsce uzyskiwane są z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Z ogólnej bazy zostały wyselekcjonowane kody ICD-10: F11-12, F14-16, F19, X42, X62, Y12, X44, X64, Y14. Najnowsze dane na temat bezpośrednich zgonów

Tabela 1. Liczba zgonów z powodu przedawkowania narkotyków i wskaźnik zgonów na 100 tys. mieszkańców (wg krajowej definicji: F11-12, F14-16, F19, X42, X62, Y12, X44, X64, Y14) w 2018 roku wg województw.

Województwo	Liczba zgonów	Wskaźnik śmiertelności na 100 tys. mieszkańców
Dolnośląskie	15	0,52
Kujawsko-pomorskie	12	0,58
Lubelskie	2	0,09
Lubuskie	6	0,59
Łódzkie	21	0,85
Małopolskie	16	0,47
Mazowieckie	19	0,35
Opolskie	1	0,10
Podkarpackie	8	0,38
Podlaskie	4	0,34
Pomorskie	19	0,82
Śląskie	38	0,84
Świętokrzyskie	0	0,00
Warmińsko-mazurskie	16	1,12
Wielkopolskie	7	0,20
Zachodniopomorskie	15	0,88
Polska	199	0,52

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – dane opracowane przez CINN KBPN.

dotyczą roku 2018. Są to przypadki osób, które umarły z powodu przedawkowania narkotyków. Omawiana statystyka nie obejmuje sytuacji, jeżeli ktoś zginął np. w wypadku samochodowym, będąc pod wpływem narkotyku. W 2018 roku odnotowano 199 zgonów w Polsce z powodu narkotyków, najwięcej w województwie śląskim (38 przypadków), łódzkim (21) i mazowieckim (19). Najmniej przypadków zgonów miało miejsce w województwie opolskim (1) i lubelskim (2). W 2018 roku nie odnotowano zgonów w województwie świętokrzyskim. Porównując sytuację w województwach i biorąc pod uwagę wskaźnik na 100 tys. mieszkańców, najwyższe wskaźniki zgonów z powodu użycia narkotyku zarejestrowano w województwie zachodniopomorskim (0,88), śląskim (0,84) i pomorskim (0,82).

Zakażenia HIV z powodu używania narkotyków

Jednym z najpoważniejszych problemów zdrowotnych związanych z narkotykami są choroby zakaźne.

Tabela 2. Zakażenia HIV wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków w 2018 roku.

Województwo	Liczba	Wskaźnik na 100 tys. mieszkańców
Dolnośląskie	1	0,03
Kujawsko-pomorskie	0	0,00
Lubelskie	0	0,00
Lubuskie	3	0,30
Łódzkie	0	0,00
Małopolskie	2	0,06
Mazowieckie	2	0,04
Opolskie	0	0,00
Podkarpackie	0	0,00
Podlaskie	0	0,00
Pomorskie	4	0,17
Śląskie	0	0,00
Świętokrzyskie	1	0,08
Warmińsko-mazurskie	4	0,28
Wielkopolskie	1	0,03
Zachodniopomorskie	0	0,00
Polska	18	0,05

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, stan na 31 marca 2019.

Ogólnopolskie dane o zgłoszonych do stacji sanitarno-epidemiologicznych zakażeniach HIV i zachorowaniach na AIDS, w tym także w związku z używaniem narkotyków, są udostępniane przez Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny. W 2018 roku rozpoznano 1165 zakażeń HIV, w tym 18 przypadków wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków. Analizując sytuację w województwach, najwięcej przypadków, po 4, odnotowano w dwóch województwach: pomorskim i warmińsko-mazurskim. Porównując sytuację w województwach i biorąc pod uwagę wskaźnik na 100 tys. mieszkańców, najwyższe wskaźniki odnotowujemy w województwie lubuskim (0,30) i warmińsko-mazurskim (0,28). W połowie województw nie odnotowano przypadków zakażeń HIV wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków.

Tabela 3. Liczba osób uzależnionych od narkotyków objętych działaniami pomocy społecznej w 2019 roku i wskaźnik na 100 tys. mieszkańców.

Województwo	Liczba osób w rodzinach	Wskaźnik na 100 tys. mieszkańców
Dolnośląskie	839	29
Kujawsko-pomorskie	510	24
Lubelskie	218	10
Lubuskie	259	25
Łódzkie	343	14
Małopolskie	168	5
Mazowieckie	1071	20
Opolskie	116	12
Podkarpackie	96	5
Podlaskie	124	10
Pomorskie	443	19
Śląskie	605	13
Świętokrzyskie	119	10
Warmińsko-mazurskie	329	23
Wielkopolskie	521	15
Zachodniopomorskie	405	24
Razem	6166	16

Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Pomoc społeczna z powodu narkotyków

Dane pomocy społecznej mogą posłużyć do próby określenia stopnia marginalizacji osób zażywających narkotyki w społeczeństwie. Warto jednak zgłosić zastrzeżenie, że te dane są również wskaźnikiem stopnia aktywności służb zajmujących się pomocą społeczną, tego, jak efektywnie pomoc ta trafia do osób jej potrzebujących. Największa liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu narkotyków była w województwie mazowieckim (1071). Na drugim miejscu jest województwo dolnośląskie (839), a na trzecim śląskie (605). Najmniej osób otrzymało pomoc z powodu narkotyków w województwie podkarpackim (96). W przypadku wskaźnika na 100 tys. mieszkańców na pierwszym miejscu odnotowujemy województwo dolnośląskie (29), za nim jest województwo kujawsko-pomorskie (24) i zachodniopomorskie (24). Najniższe wskaźniki

Tabela 4. Liczba postępowań wszczętych z powodu narkotyków w 2019 roku i wskaźnik przestępczości na 100 tys. mieszkańców.

Województwo	Liczba postępowań	Wskaźnik przestępczości na 100 tys. mieszkańców
Dolnośląskie	4574	158
Kujawsko-pomorskie	1887	91
Lubelskie	1497	70
Lubuskie	1210	119
Łódzkie	1291	52
Małopolskie	2562	76
Mazowieckie	1347	25
Opolskie	834	84
Podkarpackie	771	36
Podlaskie	992	84
Pomorskie	2439	105
Śląskie	3554	78
Świętokrzyskie	691	55
Warmińsko-mazurskie	1099	77
Wielkopolskie	2899	83
Zachodniopomorskie	2063	121
CBŚP	140	0
Razem	34 388	90

Źródło: Komenda Główna Policji.

rejestrujemy w przypadku województwa małopolskiego i podkarpackiego (5).

Przestępczość narkotykowa

Dane dotyczące liczby osób podejrzanych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii pochodzą z Komendy Głównej Policji. W analizie przedstawionej w artykule uwzględniono trzy wskaźniki: przestępstwa stwierdzone¹, postępowania wszczęte oraz podejrzani². Dane policji dotyczące przypadków łamania ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii pokazują skalę przestępczości narkotykowej, ale również są wyznacznikiem aktywności policji w zwalczaniu przestępczości narkotykowej. W tabelach 4-6 oprócz danych wojewódzkich znajdują się także statystyki Centralnego Biura Śledczego Policji, które dotyczą całego kraju. W 2019 roku odnotowano 34 388 postępowań wszczętych³ z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Najwięcej postępowań wszczęto w województwach: dolnośląskim (4574), śląskim (3554) i wielkopolskim (2899).

Tabela 5. Liczba przestępstw stwierdzonych z powodu narkotyków w 2019 roku i wskaźnik przestępczości na 100 tys. mieszkańców.

Województwo	Liczba przestępstw	Wskaźnik przestępczości na 100 tys. mieszkańców
Dolnośląskie	6612	228
Kujawsko-pomorskie	3506	168
Lubelskie	2665	125
Lubuskie	2017	198
Łódzkie	2901	117
Małopolskie	9693	286
Mazowieckie	8917	166
Opolskie	1940	196
Podkarpackie	1568	74
Podlaskie	1303	110
Pomorskie	2815	121
Śląskie	6409	141
Świętokrzyskie	1309	105
Warmińsko-mazurskie	1441	100
Wielkopolskie	8682	249
Zachodniopomorskie	3577	210
CBŚP	1476	4
Razem	66 831	174

Źródło: Komenda Główna Policji.

Biorąc pod uwagę wskaźnik na 100 tys. mieszkańców, na czele rankingu uplasowało się województwo dolnośląskie – 158 postępowań z ustawy narkotykowej, na drugim miejscu zachodniopomorskie (121 postępowań), a trzecie było województwo lubuskie (119 postępowań). Najmniej postępowań odnotowano w województwie podkarpackim (771 wszczętych postępowań, wskaźnik 36 a 100 tys. mieszkańców).

Analizując dane dotyczące przestępstw stwierdzonych, otrzymujemy trochę inny obraz, ponieważ najwięcej przestępstw zarejestrowano w województwie małopolskim (9693), wielkopolskim (8682) i mazowieckim (8917). Najmniej przestępstw odnotowano w województwie podlaskim (1303). W przypadku wskaźnika na 100 tys. mieszkańców najwięcej przestępstw stwierdzono w województwie małopolskim (286), wielkopolskim (249) i dolnośląskim (228). Najmniej zaś odnotowano w województwie podkarpackim (74).

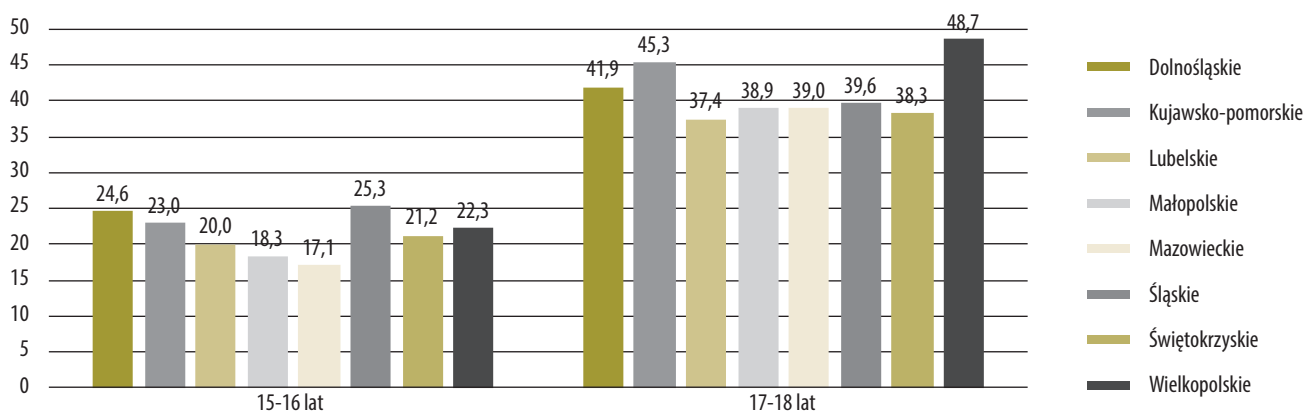
Ostatni wskaźnik dotyczy nie przestępstw, ale osób podejrzanych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Tabela 6. Liczba osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa w 2019 roku z powodu narkotyków i wskaźnik na 100 tys. mieszkańców.

Województwo	Liczba osób podejrzanych	Wskaźnik przestępczości na 100 tys. mieszkańców
Dolnośląskie	4093	141
Kujawsko-pomorskie	1794	86
Lubelskie	1840	87
Lubuskie	893	88
Łódzkie	1229	50
Małopolskie	2603	77
Mazowieckie	6273	116
Opolskie	856	86
Podkarpackie	747	35
Podlaskie	929	78
Pomorskie	2000	86
Śląskie	3482	77
Świętokrzyskie	644	52
Warmińsko-mazurskie	937	65
Wielkopolskie	3156	90
Zachodniopomorskie	1669	98
CBŚP	717	2
Razem	33 862	88

Źródło: Komenda Główna Policji.

Wykres 1. Używanie marihuany i haszyszu kiedykolwiek w życiu (%) ESPAD 2019.

Źródło: Badania ESPAD w ośmiu województwach.

W 2019 roku było ich łącznie 33 862 osoby, z tego najwięcej w województwie mazowieckim (6273), dolnośląskim (4093) i śląskim (3482). Najmniej podejrzanych osób zarejestrowano w województwie świętokrzyskim – 644 osoby. Analizując wskaźnik na 100 tys. mieszkańców, najwyższe wskaźniki dotyczą województwa dolnośląskiego (141), mazowieckiego (116) i zachodniopomorskiego (98).

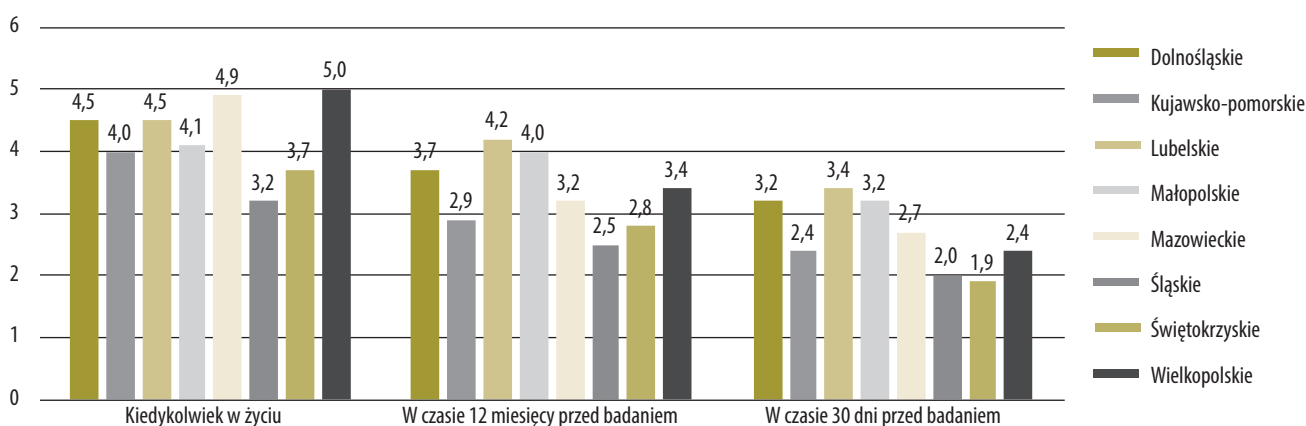
Rozpowszechnienie używania marihuany oraz „dopalaczy”

Jednym z podstawowych źródeł informacji o skali używania narkotyków są badania szkolne realizowane na

reprezentatywnych próbach. Ostatnia edycja ogólnopolskiego audytoryjnego badania ankietowego na temat używania alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną (reprezentatywna próba uczniów w wieku 15-16 lat oraz 17-18 lat), realizowanego w ramach międzynarodowego badania ESPAD, została przeprowadzona w 2019 roku na zlecenie Krajowego Biura i PARPA. Badanie na terenie ośmiu województw zostało zlecone przez jednostki samorządu terytorialnego, ale było przeprowadzone tą samą metodą, dlatego możemy porównywać wyniki badań wojewódzkich z ogólnopolskimi.

Do naszej analizy wybrałem dwie substancje: przetwory konopi (marihuana i haszysz) i „dopalacze” (nowe substancje psychoaktywne). Marihuana jest najbardziej

Wykres 2. Używanie nowych substancji psychoaktywnych („dopalaczy”) kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (%) (15-16 lat) ESPAD.

Źródło: Badania ESPAD w ośmiu województwach.

rozpowszechnioną substancją, a „dopalacze” powodowały wiele zatruć w naszym kraju, więc warto przyjrzeć się, jak wyglądają różnice terytorialne w używaniu tych substancji, mimo że dostępne dane nie obejmują wszystkich województw. Na wykresie 1. przedstawiono rozpowszechnienie używania marihuany i haszyszu w ośmiu województwach, które zrealizowały próby regionalne w ramach projektu ESPAD. Najwięcej uczniów w wieku 15-16 lat, przyznających się do eksperymentów z marihuaną i haszyszem, odnotowano w województwie śląskim (25,3%) i dolnośląskim (24,6%), a najmniej w województwie mazowieckim (17,1%). Inne województwa są na pierwszym i drugim miejscu w przypadku starszej grupy wiekowej (17-18 lat). Najwięcej, bo 48,7% badanych sięgających po przetwory konopi, odnotowano w województwie wielkopolskim, niewiele mniej w województwie kujawsko-pomorskim – 45,3%. Odsetki dla całej badanej populacji (próba ogólnopolska) wyniosły 21% dla grupy uczniów w wieku 15-16 lat i 37,2% dla populacji 17-18 lat. Oznacza to, że w przypadku młodszej grupy wiekowej poniżej odsetka ogólnopolskiego były województwa lubelskie, małopolskie oraz mazowieckie, a w przypadku starszej grupy wiekowej żadne z przedstawionych województw nie miało odsetka mniejszego niż wynik ogólnopolski.

Na wykresie 2. przedstawiono wyniki badania ESPAD dla młodszej grupy wiekowej (15-16-latków) dotyczące używania nowych substancji psychoaktywnych (NSP), nazywanych potocznie „dopalaczami”. Kiedykolwiek w życiu używało nowych substancji psychoaktywnych

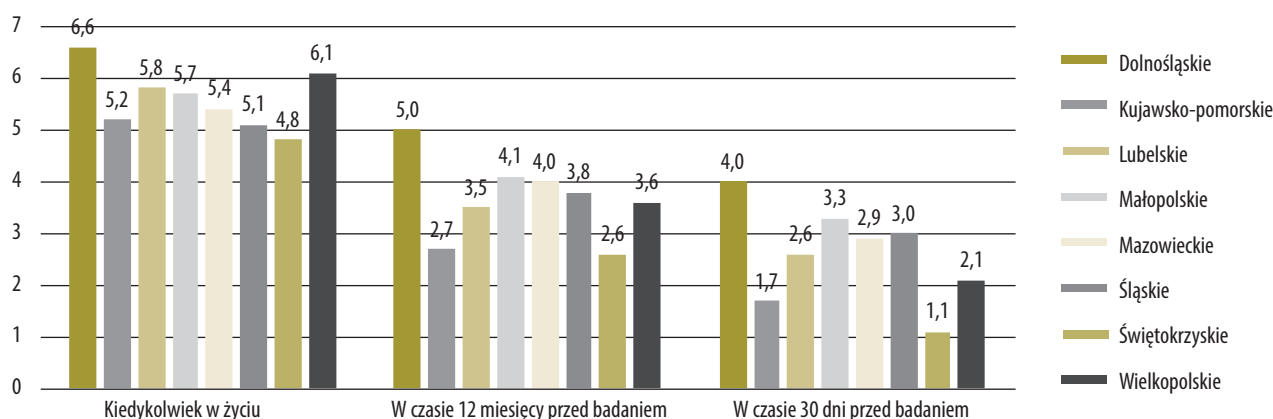
w tej grupie wiekowej 5,3% badanych, co oznacza, iż żadne z analizowanych województw nie miało odsetka wyższego niż dla całej Polski. W przypadku województwa mazowieckiego (4,9%) i wielkopolskiego (5%) odsetki były prawie na poziomie ogólnopolskim, a najniższy wskaźnik rozpowszechnienia używania nowych substancji psychoaktywnych odnotowano w województwie śląskim (3,2%). Odnosząc się do skali aktualnego używania (12 miesięcy), wskaźnik dla całej Polski wyniósł 3,5%; wśród analizowanych województw trzy miały wyższe odsetki, najwyższy rejestrujemy w województwie lubelskim – 4,2%. Najmniejsze wskaźniki mają województwa kujawsko-pomorskie (2,9%) i świętokrzyskie (2,5%).

W przypadku używania „dopalaczy” w ciągu ostatniego miesiąca odsetek dla całego kraju wyniósł 2,2%. Większość województw miała wyższe odsetki niż wskaźnik ogólnopolski. Najwyższą wartość odnotowano w województwie lubelskim – 3,4%.

Przypisy

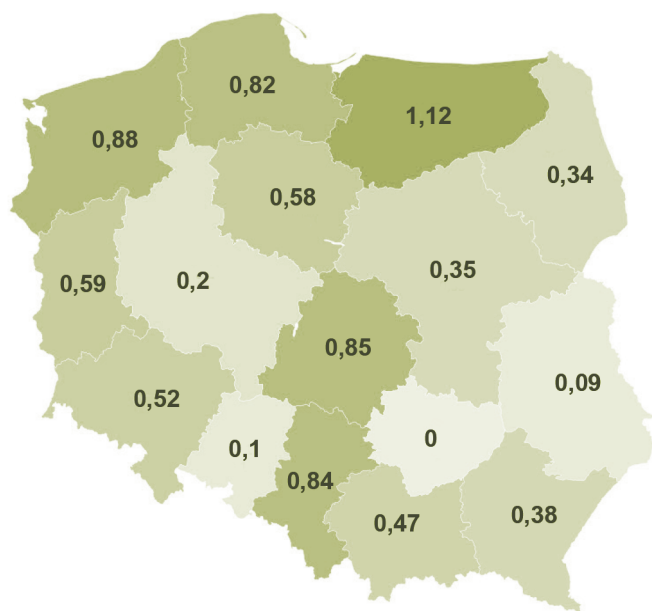
- ¹ Przepięstwo stwierdzone jest to zdarzenie, które w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono przez policję i prokuraturę, że jest to przestęstwo.
- ² W polskim postępowaniu karnym uczestnik postępowania definiowany jest w art. 71 § 1 k.p.k. jako osoba, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów (art. 313 § 1 k.p.k.) albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z rozpoczęciem przesłuchania w charakterze podejrzanego (zob. jednak art. 308 § 3 k.p.k.), źródło: Wikipedia.
- ³ Wszczęte postępowanie przygotowawcze jest to postępowanie (dochodzenie lub śledztwo) wszczęte przez jednostkę organizacyjną Policji w związku ze zdarzeniem, co do którego zachodzi podejrzenie, że jest przestępstwem albo jest wszczęte przez prokuraturę.

Wykres 3. Używanie nowych substancji psychoaktywnych („dopalaczy”) kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (%) (17-18 lat) ESPAD.

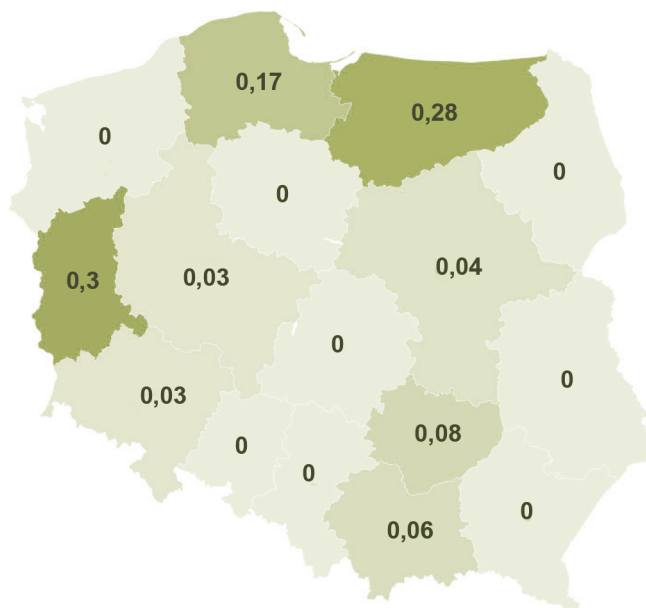
Źródło: Badania ESPAD w ośmiu województwach.

Mapa 1. Wskaźnik zgonów z powodu narkotyków na 100 tys. mieszkańców.

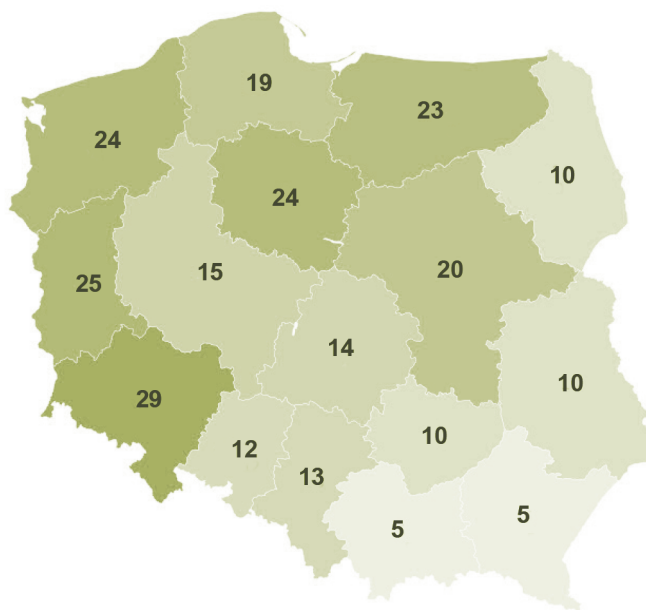
Źródło: Główny Urząd Statystyczny – dane opracowane przez CINN KBPN.

Mapa 2. Zakażenia HIV wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków w 2018 roku – wskaźnik na 100 tys. mieszkańców.

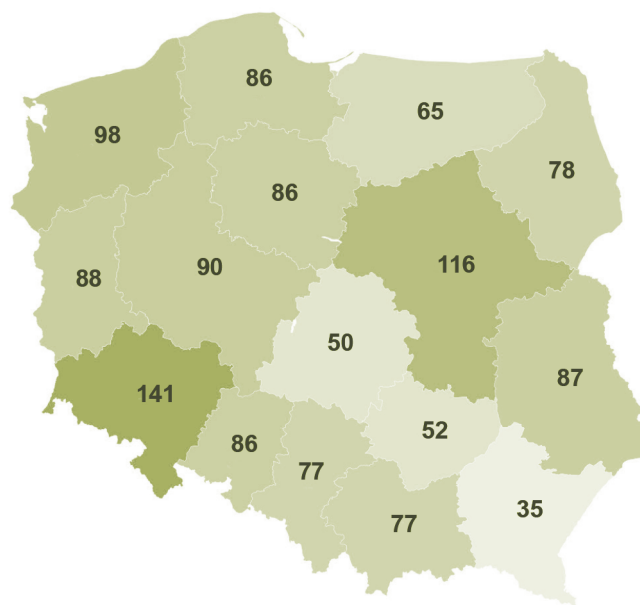
Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, stan na 31 marca 2019.

Mapa 3. Wskaźnik osób uzależnionych od narkotyków objętych działaniami pomocy społecznej na 100 tys. mieszkańców w 2019 roku.

Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Mapa 4. Wskaźnik podejrzanych o popełnienie przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na 100 tys. mieszkańców.

Źródło: Komenda Główna Policji.